

EESTI MUUSIKAILM

DE
CULTU
CIVILI
ESTONICO
VOL IV

Muusika-aasta 2015

EESTI MUUSIKAILM

Eesti Instituut
Tallinn, 2015

Poole tunni pärast algab Grammy võitnud plaadi, "Arvo Pärt. Aadama itk", esitluskontsert Jaani kirikus. Järjekord lookleb üle Vabaduse väljaku, keerab Harju tänavasse ning jätkub veel paarsada meetrit. Kõigil on piletid, aga kohale tuldi varem, et saada paremaid kohti.

Muusika on seda väärt!

TAUSTAST

Eesti on noor riik ja noor kultuur. Eestlased tulid talurahva seast ning neil oli kahtlemata oma eluviis ja põliskultuur, ent sellest me väga palju ei tea. Teame vaid regilaulu, mida elaval kujul enam ei eksisteeri. (Õigemini, regilaul on arhiiviriulil ära käinud ja elab nüüd uut elu.) Enne 19. sajandi rahvuslikku ärkamisaega valitses Eestimaa aladel põhiliselt saksakeelne kõrgkultuur.

Eesti muusikaharidus on olnud pikka aega seotud vene koolkonnaga. 19. sajandi lõpul siirdusid esimesed eestlased õppima Peterburi konservatooriumi. Kes Peterburist hariduspaberi kätte sai, tuli kodumaale omasid õpetama. Nõnda kujunes 1919. aasta paiku kaks paralleelset muusikakoolkonda Tallinnas ja Tartus, mis hakkasid Eesti Vabariigi ajal (1918-1940) kumbki oma teed otsima.

Nõukogude võim (1944-1991) tõi uue lignemise Vene haridusmaastikule ja tõmbas raudse eesriide ette lääne mõjudele igas valdkonnas, ka muusikas. Teise maailmasõja kestel ning pärast sõda tuli teisitimõtlejatel sageli tegemist julgeolekuorganitega, kes korraldasid ülekuulamisi ja repressioone. Paljudel kultuuritegelastel õnnestus läände põgeneda. 1940. aastate lõpul võeti vastu otsus, millega tohtisid heliloojad kirjutada vaid ideoloogiliselt õiget muusikat, mis käis nimetuse „sotsialistlik realism“ alla. Praktikas oli see sageli (pseudo)rahvusromantiline, programmline muusika ja kõik sellest erinev oli keelatud.

Kuna ligipääs lääne muusikale ja infole oli keeruline, toimusid paljud arengud eesti muusikas omasoodu – vahel läänega võrreldes teisiti,

vahel paralleelselt. Iga infokilluke, raamat või plaat, mis siia mõne muusiku kätte sattus, oli tähtis mõjutaja, sest see käis (vajadusel salaja) käest kätte, selle üle arutleti ja sellest saadi inspiratsiooni.

Nõukogudeaegne tugeva süsteemiga muusikaharidus panustas professionaalide koolitamisse: muusikutel on praegugi hea tehniline baas ja akadeemilises muusikas kiidetakse sageli nende täpset esitust. Mahajäämus tekkis mitteakadeemilistes stiilides, ehkki nüüdseks on ka pärimus- ja rütmimuusikaalane kõrgharidus Eestis kättesaadav.

Eesti iseseisvus 1991. aastal, kuid juba 1980. aastate lõpul puhus eesti muusikasse värskeid tuuli. Tihenes inimeste liikumine lääne suunal, nii heliloojate kui ka interpretide, samuti muusikast kirjutajate silmaring on kiiresti muutunud. Kuid miski on eesti muusikas siiski äratuntavalt oma. Mis see on? Põhjamaise looduse peegeldus, raagus puude vahelt paistva vähese päikese ja pilves ilma nukrus, rahvaviiside kasutamine otsestest või kaudselt.

Eesti on väike riik, kus andekad inimesed võivad olla aktiivsed mitmes valdkonnas. Muusikutel on vabadus hüpata ühest muusikastiilist teise – olla ühe jalaga klassikalises muusikas ja teisega jazz'is ning miks mitte limpsata ka poppi. Meil on rahvusvaheliselt tuntud heliloojaid ja muusikuid, kelle juured on eksperimenteerimises. Kõige rohkem on räägitud Erkki-Sven Tüüri progemuusika taustast, ent praegugi kasvab peale uus põlvkond heliloojaid, kes on alustanud kuulamiseks mõeldud mittetantsitavast elektronmuusikast.

Jaan Viljur heinakuhja juures vilepilliga.

1947. aastast pärinev Estonia teatri laemaal suudab ehk selgust tuua mõistetele "pseudo-rahvusromantiline" või "sisult sotsialistlik, vormilt rahvuslik".

Mingil määral mässumeelsust või eksperimenteerimisvaimu käib tugeva loojanatuuri juurde – ka Arvo Pärt katsetas 1970. aastate algul instrumentaalteatriga.

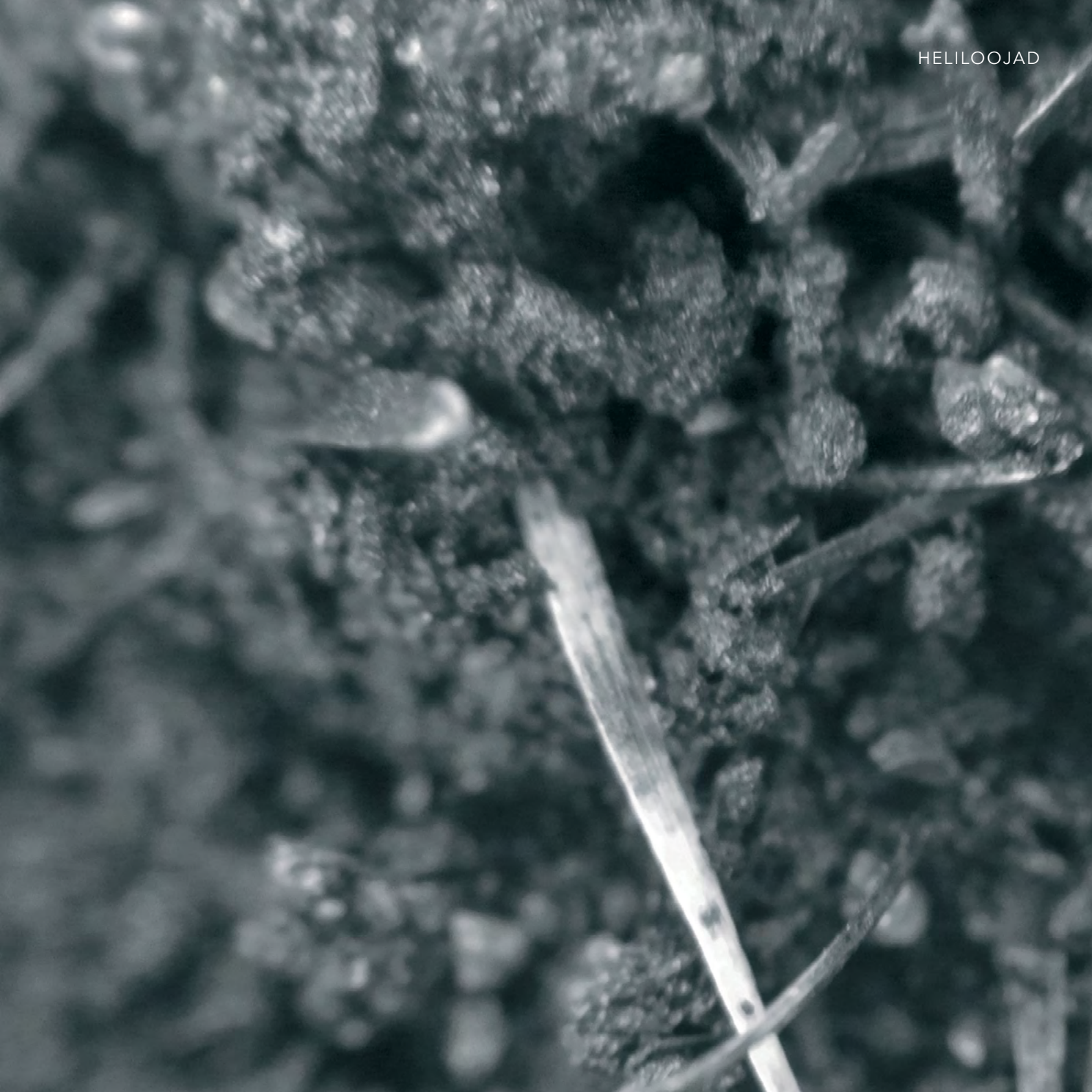
Heino Ellerit (1887-1970) peetakse tänase eesti süvamuusika üheks teerajajaks. Oma heliloomingus põimis ta klassikalis-romantilise traditsiooni, modernistlikul väljendusvahendil ja rahvamuusika intonatsioonid. Eller oli esmajoonel instrumentaalmuusika looja, tema loomingus on esikohal umbes 40 orkestriteost ja üle 200 klaveriteose. Viulimängu õppinud heliloojana on Eller kirjutanud ka üle 30 viiuliteose. Tema tuntuim teos on siiani armastatud „Kodumaine viis“ keelpilliorkestri esituses.

Paljude Elleri teoste pealkirjad viitavad loodusele: „Koit“, „Videvik“, „Männid“, „Varjus ja päikesepaistel“ jne. Need pealkirjad väljendavad teoses valitsevat meeleolu – avarust, sisemist vabadust.

Heino Eller õppis Peterburi konservatooriumi viiuliklassis, lõpetas aga kompositsiooni erialal. Aastail 1920-1940 töötas Eller Tartu kõrgema muusikakooli muusikateooria ja kompositsiooni õppejõuna, pannes aluse 20. sajandi esimesel poolel eesti muusikas olulisele Tartu koolkonnale, kuhu kuulus nt Eduard Tubin. 1940. aastast surmani oli Eller kompositsiooniprofessor Tallinna konservatooriumis, kus tema paljude õpilaste hulka kuulusid Arvo Pärt ja Lepo Sumera.

Heino Elleri muusikat on tänapäeval salvestatud mitmete olulistele plaadifirmadele. Eriliselt on Elleri loomingut uurimisele ja esitamisele pühendunud pianist Sten Lassmann, kel on firma Toccata Classics alt pooleli kaheksast plaadist koosneva Elleri kogutud klaveriteoste salvestamine.

HELILOOJAD

Professionaalse heliloomingu alguseks saab Eestis märkida 19. ja 20. sajandi vahetuse, mil enamik muusikainimesi õppis Peterburi konservatooriumis. Sel ajal valmisid esimesed suuremad heliteosed mitmes žanris: Rudolf Tobiase avamäng, instrumentaalkontsert ja oratoorium, ning Artur Lemba sümfoonia, samuti esimesed lavateosed.

Tänapäeva Eesti on globaalse maailma osa, ka helilooming on liikunud kõige mitmekülgsematesse suundadesse. Ent eristada saab mõningaid teistest olulisemaid voolusid ja elemente.

Rahvaviise ja rahvalikke elemente on sageli kasutatud alates 20. sajandi algusest, mil noored heliloojad käisid rahvamuusika korjamise ekspeditsioonidel. Heliloomingusse, eriti koorimuusikasse, tõi rahvaviisi kõige ehadamal kujul Mart Saar, instrumentaalmuusikas rakendasid seda Heino Eller ja eesti muusika tänaseni suurim sümfonist Eduard Tubin. Hiljem on rahvaviisi sagedamini kasutanud Ester Mägi, koorimuusikas on sellega eriti tuntuks saanud Veljo Tormis.

Eesti on üks usuleigemaid riike maailmas, ent vaimulik muusika annab süvamuusikas selgelt tooni. Katoliku ja ortodoksi, vähem luteri kiriku viisid ja eriti tekstid on sagedased nähtused eesti heliloojate loomingu. Arvo Pärdi kõrval on selles vallas tähelepanuväärseim Galina Grigorjeva muusika.

Nii mõnegi eesti helilooja puhul kujutame teda ette ammutamas inspiratsiooni või jõudu Eesti kaunist loodusest - mida on palju ja millega inimestel on tugev side. Umbes pool Eestist on kaetud metsaga, 6 % maastikest on ürgsete taimeliikidega

soo ja raba. Rahvastiku tihedus on vaid 30 inimest ruutkilomeetri kohta ja kõigile jagub üksildasi paiku.

Rütmiergas, sageli kordustel põhinev neoklassitsismist inspireeritud muusika on helilooja Jaan Räätsa põhiolemus, pärast teda on korduvatel rütmivormelitel muusikat rohkem kirjutanud näiteks Raimo Kangro ja Erkki-Sven Tüür oma varases loomingu. Sel muusikal võib olla ka (alateadlik) seos maasu loitivate rituaalidega.

Kõlakesksus on oluline märksõna eelkõige paljude nende heliloojate hulgas, kes on kompositsiooni õppinud juba uuel iseseisvusajal, alates 1990. aastatest, ning vähemalt osa õpinguajast veetnud välisülikoolides. Pariisis õppisid näiteks Helena Tulve, Toivo Tulev ja Mari Vihmand.

Žanriliselt on pilt mitmekesine, ent kahtlemata on kammermuusikal sümfooniliste vormide ja üldse orkestrimuusika ees edumaa. Orkestrimuusikat tellitakse Eestis vähe ja kui, siis enamasti juba võimalikult turvalistelt heliloojatelt: praegusel ajal Arvo Pärdilt, Erkki-Sven Tüürilt, Helena Tulvelt, Tõnu Kõrvitsalt ja Ülo Krigulilt, minevikus olid suurimad sümfonistid Eduard Tubin, Eino Tamberg ja Lepo Sumera. Rohkem tellitakse ka koorimuusikat.

Kui see kõik - loodus, religioon ja kõlale keskendumine - võivad ühte patta panduna anda hirmus tõsise tulemuse, siis tegelikult jagub eestlastel ka huumorimeelt. Eriti meeldib naerda iseenda üle. Eesti heliloojad on kirjutanud vaimukaid teoseid, milles peen huumor on sündinud eri tsitaatide ja muusikastiilide kokkusegamisel. Oma huumoritaju oskavad muusikas edasi anda näiteks Tõnis

Eesti professionaalse muusikaelu algus. Peterburi Konservatooriumis õppinud heliloojad Peeter Süda, Juhan Avik, August Topman, Raimund Kull ja Mart Saar aastal 1913.

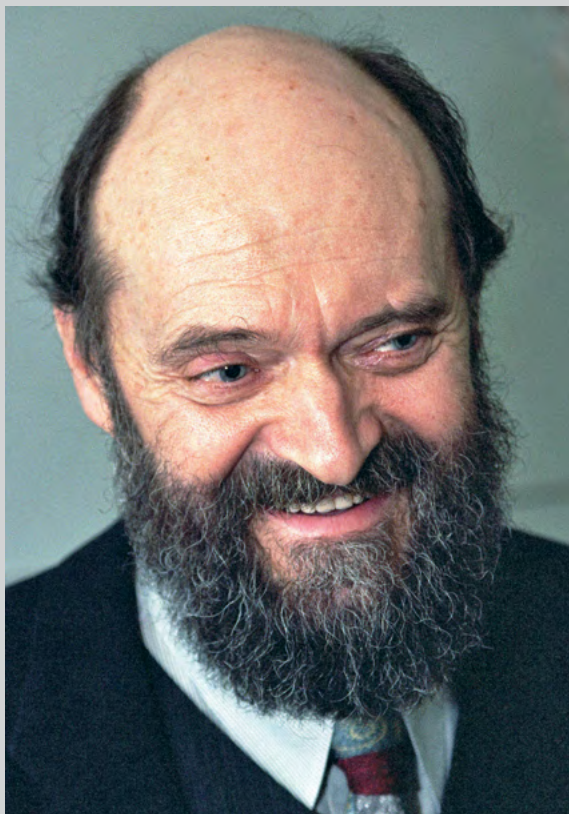
Kaumann ja Timo Steiner. Alates 1990. aastate algupoolest on eesti heliloojad olnud edukad iga-aastaselt Rahvusvahelisel heliloojate rostrumil - ühel olulisemal nüüdismuusika foorumil, kus žürii valib salvestusi kuulates parimaid teoseid maailma raadiote repertuaari. Helena Tulve orkestriteos „Sula“ saavutas 2004. aastal Rostrumil esikoha, alla 30-aastaste heliloojate kategoorias on võitjaid olnud mitu: Mari Vihmandi „Floreo“, Jüri Reinvere „Loodekaar“ ja Ülo Kriguli „JenZeits“. 2015. aastal leiab Rostrum aset Tallinnas.

HELILOOJAD

Helilooja Arvo Pärt (1935) on mitu aastat järjest olnud enim esitatud elav helilooja maailmas. Teda teatakse põhiliselt uuslihtsusega seostatava, kuid täiesti omapärasel reeglisüsteemil põhineva, ortodoksi ja gregoriaani esteetikaga seotud *tintinnabuli*-tehnikaga leiutajana. Kuid järjest enam võetakse ka väljaspool Eestit omaks tema avangardistiminevikku. 1950. aastatel neoklassitsistlikke teoseid kirjutanud põlvkonnakaaslaste Veljo Tormise, Eino Tambergi, Jaan Räätsa ja Kuldar Singiga jõuti 1960. aastate keskel juba avangardistlike meeleoludeni ja eksperimenteeriti julgelt dodekafoonilise kompositsioonitehnikaga.

Arvo Pärt lõpetas Tallinna Riiklikus Konservatooriumis Heino Elleri kompositsiooniklassi (1963). Ta töötas helirežissöörina raadios ning jätkas alates 1967. aastast vabakutselise heliloojana. Esimesed *tintinnabuli*-stiilis teosed kirjutas Pärt pärast aastatepikkust vaikisperioodi 1976. aastal. 1980. aastal emigreerus Pärt Viini ja asus kaks aastat hiljem elama Lääne-Berliini, nüüd on ta tagasi Eestis.

Olulisemad Arvo Pärdi muusika interpreedid on olnud The Hilliard Ensemble ja Paul Hillier, Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Tallinna Kammerorkester ja Tõnu Kaljuste. 1984. algas koostöö plaadifirmaga ECM, mis on praeguseks välja andnud üle 10 Arvo Pärdi autoriplaadi, viimati „Adam’s Lament“ (2012). Arvo Pärt on pälvinud tohutul hulgal olulisi preemiaid ja tunnustusi, kaks tema muusikaga plaati on pälvinud Grammy („Da Pacem“ ja „Adam’s Lament“, mõlemad auhinnad koorimuusika esituse kategoorias). 2014. aastal anti talle üle Praemium Imperiale muusikaauhind. 2010. aastal asuti helilooja perekonna eestvõttel Laulasmaal üles ehitama Rahvusvahelist Arvo Pärdi Keskust,

Arvo Pärt

kus saab tutvuda Pärdi elu ja loominguga seotud materjalidega. Pärt on oma muusika ja mõttemaailmaga eeskuju ja inspiratsiooni andnud paljudele kõige erinevamatele heliloojatele ja muusikutele.

www.arvopart.ee

www.estinst.ee/music02
Arvo Pärt, „Aliinale“

Helilooja Veljo Tormis (1930) kuulub samasse põlvkonda Arvo Pärdi, Eino Tambergi, Jaan Räätsa, Kuldar Singi ja teiste 1950. aastatel hoogsalt alustanud eesti heliloojatega. See seltskond alustas neoklassitsistlike helitöödega ning jätkas 1960. aastatel modernistlike kompositsioonivõtete alal eksperimenteerimisega. Lääne-Euroopa muusikat uuendasid samal ajal Tormise eakaaslased György Ligeti, Karlheinz Stockhausen, Mauricio Kagel jt. Kuigi Tormis on kirjutanud ka orkestri- ja kammermuusikat ning kaalukaid lavateoseid, moodustab põhiosa tema loomingust vokaalmuusika, eriti runoviisidel põhinevad kooriteosed.

Tormis algatas oma rahvaviise ja modernistlike kompositsioonitehnikaid sünteesiva loominguga Eestis uue regilaululiikumise, mis on alates 1990. aastatest veelgi hoogustunud.

Lisaks eesti rahvalaulule on Tormis oma loomingus pööranud tähelepanu paljudele hääbuvatele rahvastele ja säilitanud nende keelt. Tänu temale kuuleb täna vadsa, isuri, vepsa või liivi keelt tõenäoliselt sagedamini maailma kontserdilavadel kui oma loomulikus keskkonnas.

www.tormis.ee

Helilooja Erkki-Sven Tüür (1959) on püüdnud oma loomingus hingelisuse ja müstika annust tasakaalustada selge väljenduslaadi ja nüüdisaegsemate, ekspressiivsemate helidega. Heliloojana peab ta oluliseks emotsionaalse ja ratsionaalse maailma vahele sildu ehitada – nagu ta on terve elu ehitanud sildu ka rock-muusika ja akadeemilisema nüüdismuusika vahele. Sulatades oma loomingus kaunis erinevaid tahke muusikalisest mõtlemisest ja eri stiilidest, peab ta end ometi postmodernismist ideoloogiliselt kaugel seisvaks.

Heliloomingut Jaan Räätsa ning eraviisiliselt ka Lepo Sumera juures õppinud Erkki-Sven Tüür on oma eeskujudena maininud Johann Sebastian Bachit ja Gustav Mahlerit, meloodi-

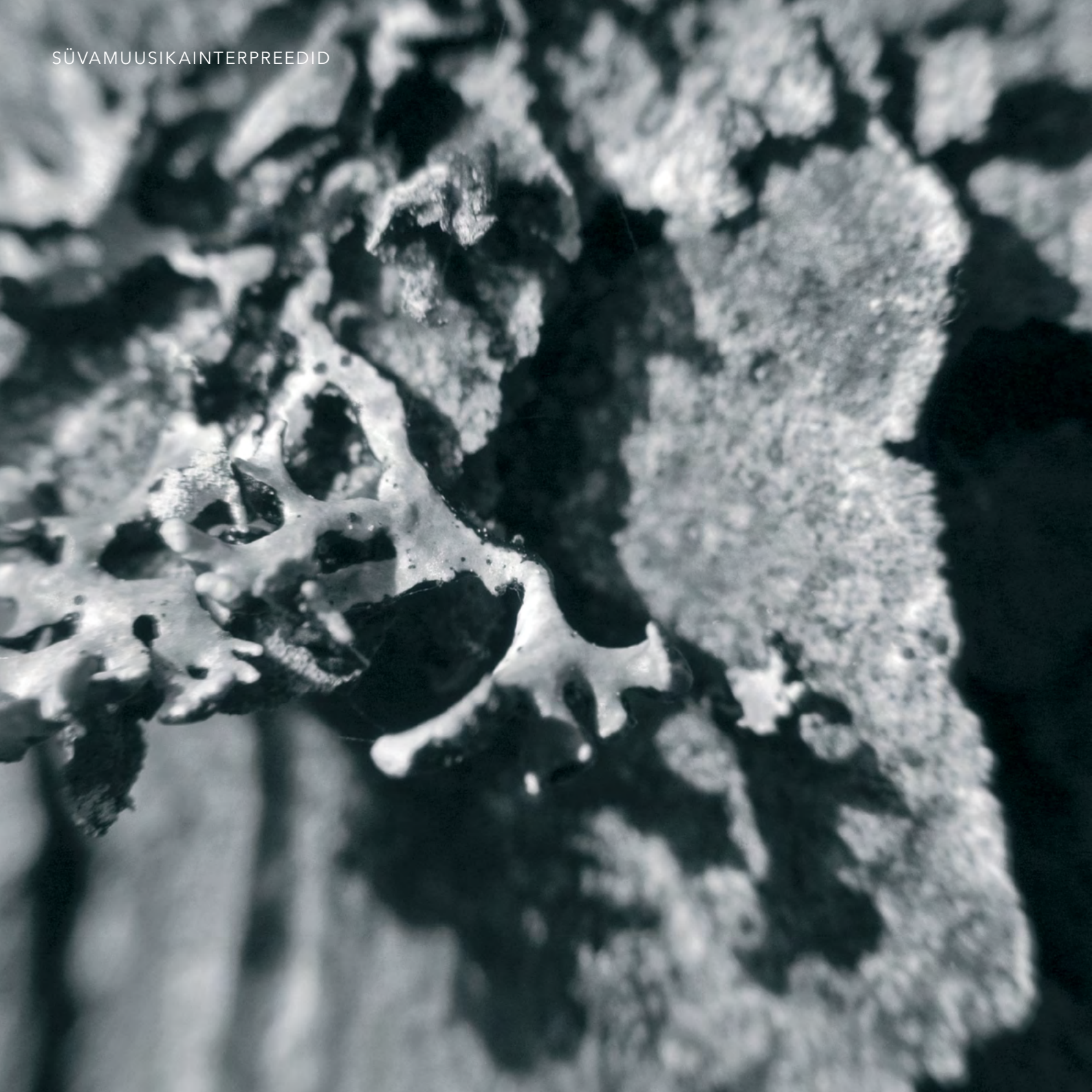
lises mõtlemises on teda suuresti mõjutanud gregooriuse koraal. 20. sajandi heliloojatest on ta inspiratsiooni ammutanud György Ligeti muusikast. Varasemas loomingus, korduvate tekstuuride üksteise otsa ladustamise naudingus, on tunda huvi ka Ameerika minimalistide vastu. Sümmeetrilised kordused ja rütmiliselt rõhutatud akordid loovad eriti varastes teostes iseloomuliku kõlapildi. Uue aastatuhande teostes toetub kogu materjal nn algkoodile. Helilooja on iseendale seadnud juhised, mis mõjutavad kõige rohkem häälte juhtimist, intervallijadasid.

www.erkkisven.com

SÜVAMUUSIKAINTERPREEDID

Eesti klassikalise muusika üks maa-märke on Eesti Riiklik Sümfoonia-orkester, mis alustas 1926. aastal raadioorkestrina ning mis on Eesti kultuurielus jätkuvalt tähtsal kohal. Meeldejätmist väärrib ka Tallinna Kammerorkester, mis on kõrvuti Eesti Filharmoonia Kammerkooriga osalenud mitmetel teedrajavatel Arvo Pärdi teoste salvestustel.

Kaks tippasemel vokaalansamblit reisib mööda maailma ringi. Suurepärase gregooriuse laulu asjatundja Jaan-Eik Tulve juhtimisel tegutseb Tallinnas vokaalansambel Vox Clamantis, mille kavades on tihtipeale gregooriuse laul ühendatud uudisloominguga, suisa jazz-i või teiste kultuuridega. Helilooja Margo Kõlari juhitud vokaalansambel Heinavanker on pühendunud vaimulikele rahva- viisidele, varajasele sakraalmuusikale ja regilauludele, põimides sinna hulka ka uut heliloomingut.

Kristi Mühling kandlega.

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester ja dirigent Neeme Järvi Estonia kontserdisaalis.

Tunnustatud nüüdismuusikaansambel U: on keskendunud eelkõige eksperimentaalsele muusikale, ta esitab kaasaegse muusika klassikat ja tellib uusi teoseid nii eesti kui ka välisheliloojatelt. Eestlastel on ka üks saladus: nimelt sobib eesti rahvapill kromaatiline kannel oma põnevate kõlavärvidega suurepäraselt ka nüüdisheliloomingu esitamiseks. Kuna juba kahes unikaalse koosseisuga ansambelis on kandlemängija, saavad heliloojad selle pilli võimalustega katsetada. Resonabilise koosseisu kuuluvad lisaks kandlele hääl, flööt ja tšello; Una Corda koosneb aga ainult näppepillidest: ansambelis mängivad klavessiin, harf ja kannel.

Kui mõned suurepärased erandid välja arvata, siis on eestlastest interpreetid rohkem silmapaistvad kammermuusikud kui solistid. Ikka on Eestis olnud tugevaid kammeransambleid, kes omakorda määravad heliloomingu suunda – näiteks alates

1972. aastast praeguseni tegutsev vanamuusikaansambel Hortus Musicus, kelle ajastutruudele instrumentidele on kaasaegsed heliloojad uut muusikat loonud, või 1990. aastatel tugevalt nüüdismuusika repertuaari määranud NYYD Ensemble.

Üksikinterpreetide hulgas paistab silma klaverikultuur. Eesti klaverikoolkonnas on säilinud paras annus vene koolkonna mõjusid: jõuline esituslaad, tehniline täpsus, ka repertuaarivalik. Ja mitmelgi praegu silmapaistvaval pianistil on side Venemaaga täiesti olemas – ta on seal õppinud, teeb seal ringreise või armastab tohutult vene heliloojate teoseid. Näiteks Tanel Joamets ja Ivori Ilja, kes on kuulsad vene baritoni Dmitri Hvorostovski klaverisaatja, käivad siiani Venemaal kontserdireisidel, kus neid koheldakse tõeliste staaridena. Meie noorema põlve pianist Mihkel Poll kogub aga tuntuust rohkem Lääneriikides.

SÜVAMUUSIKAINTERPREEDID

Paavo Järvi ja Pariisi Sümfooniaorkester Tallinnas.

Eestist on väikese rahvaarvu kohta (1,3 miljonit inimest) sirgunud tohult rahvusvahelise nimega dirigente, eesotsas Järvide (Neeme ning tema pojad Paavo ja Kristjan), Eri Klasi, Tõnu Kaljuste, Anu Tali, Olari Eltsi, Andres Mustoneni, Risto Joosti ja paljude teistega. Pikka aega oli eriti vanema põlvkonna dirigentidel suundumus keskenduda vene heliloojate

interpreteerimisele läänes. Ent Eestis on ka omal küllalt muusikat, mida tahetakse piiri taga kuulda. Nõnda nagu Tõnu Kaljuste on esitanud tohutul hulgal Veljo Tormise ja Arvo Pärdi teoseid, jagub ka noorematele dirigentidele andekaid heliloojaid, kelle loomingut tasub peensusteni tundma õppida ja publiku ette viia.

Vox Clamantis ja Arvo Pärt pärast Pärdi auks antud kontserti Fondation Beyeleris Šveitsis.

1996. aastast tegutsev vokaalansambel Vox Clamantis koosneb mitmesugustest muusikutest – lauljatest, heliloojatest, instrumentalistidest ja dirigentidest –, keda seob huvi gregooriuse koraali vastu. Euroopa professionaalse muusikakultuuri aluseks peetava gregooriuse koraali kõrval esitab Vox Clamantis sageli varast polüfooniat ja nüüdismuusikat, samuti *jazz*'i või eri rahvaste muusikat. Vox Clamantisele on spetsiaalseid teoseid kirjutanud paljud eesti heliloojad, nende hulgas Arvo Pärt, Helena Tulve, Tõnis Kaumann,

Toivo Tulev ja Erkki-Sven Tüür. Vox Clamantis on salvestanud plaadifirmadele ECM ja Mirare. Plaat „Arvo Pärt. Adam’s Lament“ tunnistati 2014. aastal parima kooriesituse kategoorias Grammy vääriliseks, album „Liszt. Via Crucis“ võitis 2013. aastal Diapason d’Ori. Ansambli kunstiline juht ja dirigent on Jaan-Eik Tulve.

www.voxclamantis.ee

Tõnu Kaljuste koos plaadifirma ECM juhi Manfred Eicheri ja Arvo Pärtiga "Aadama itku" salvestamisel.

Dirigent Tõnu Kaljuste (1953) on rahvusvahelist tuntust kogunud oma mitmekülgse repertuaariga, mis ulatub ooperitest ja klassikalistest sümfoonilistest teostest nüüdisaegse muusikani. Kaljuste on koostööd teinud näiteks selliste Põhja- ja Ida-Euroopa modernismi suurkujudega nagu Alfred Schnittke, György Kurtág, Krzysztof Penderecki, Gia Kantšeli ja Einojuhani Rautavaara ning on tõestanud end eesti heliloojate Arvo Pärdi, Erkki-Sven Tüüri, Veljo Tormise ja Heino Elleri loomingingu suurepärase asjatundja ja tutvustajana.

Kaljuste on Eesti Filharmoonia Kammerkoori (EFK) ja Tallinna Kammerorkestri (TKO) asutaja ja esimene peadirigent. Alates 2004. aastast

on Kaljuste tema enda asutatud projektiteatri Nargen Opera kunstiline juht, alates 2006. aastast on tema eestvedamisel toimunud Nargenfestival. 2010. aastast on ta Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia professor ja dirigeerimisosakonna juhataja.

Teoste salvestamisel on Tõnu Kaljuste teinud koostööd ka plaadistusstuudiotega ECM Records, Virgin Classic ja Caprice Records. Kaljuste plaadistused on võitnud mitmeid auhindu, hiljuti võitis ta Arvo Pärdi teose „Adam's Lament“ salvestusega Grammy parima kooriesituse kategoorias.

www.tonukaljuste.com

Suure-Jaani Muusikafestival. Päikesetõusukontsert Hüpasaare rabas on just lõppenud.

Eestlastele meeldib minna varahommikuse kastese rohu sees sumbates läbi metsa ja jalutada sealt edasi mööda laudteed rabasaarel toimuvale kontserdile. Või minna laevaga väikesaarele, kus kontserdipaika jõudmiseks tuleb edasi sõita veoauto kastis või rännata piki liivaranda. Või külmetada vapralt mererannale püstitatud välilava ees, üks pleed ümber õlgade ja teine jalgu katmas.

Või kuulata orkestrit laval üle uduse järvevee. Need on mõnusad, paljudele nostalgilised kogemused, mis meenutavad, et kuigi suur osa eestlasi elab nüüdseks linnades, oleme me maalähedased ja vintsked.

Tegelikult saab Eestis ka looduse vastupanu tundmata kontserti külastada, nii suures kontserdisaalis kui ka väiksemates ja põnevamates paikades. Eesti suurim kontserdi-

organisatsioon Eesti Kontsert on praeguseks lisaks Tallinnas asuvale Estonia kontserdisaalile välja ehitanud kontserdisaalid Tartus, Pärnus ja Jõhvis ning Eesti muusika jõuab ka Peterburi Jaani kirikusse, kus 20. sajandi algul oli Eesti kogukonnale tähtis kogunemispaiik. Tallinnas on uus Nordea kontserdimaja, mis võimaldab korraldada igas žanris kontserte.

KONTSERDIPAIGAD

Leigo Järve muusika Festival Lõuna-Eestis.

Üle Eesti korraldatakse sageli kontserte mõisasaalides, kirikutes, muuseumides, kultuurimajades ja koolides. Tallinna vanalinnast võib leida rea imekauneid eri ajastutest pärit saale, mis sobivad hästi kammerkontsertideks. Kontserdipaigana on kasutusele võetud ka kunagi hoopis teistsuguse funktsiooniga hooneid. Näiteks on Tallinnas populaarne teatri- ja kontserdipaik ilmselt 14. sajandist pärit Hobuveski - ümmarguse plaaniga hoone, milles omal ajal jahvatati kaheksa hobuse jõul jahu. Üks tähtsaimaid esindussaale on Mustpeade majas, mis oli keskajal Mustpeade vennaskonna, vallaliste kaupmeeste seltsielu keskpunkt.

Üks olulisi arenguid, mis ei ole kindlasti omane vaid Eestile, on kontsertide ja muusikateatri liikumi-

ne endistesse tööstushoonetesse, eriti just Põhja-Tallinnas. Praegu korraldatakse Kultuurikatelt, ajaloolist elektrijaama, kus peaksid valmima eri otstarbega saalid. Telliskivi loomelinnakus avati 2014. aastal Vaba Lava, mille tegevuskeskmes on teater ja tantsukunst, ent miks mitte ka rohkem muusikat. Muusikainimestele on oluline Noblessneri laevatehase territooriumil asuv avar hoone, mille akustikat on eriti kiidetud vokaalsuurvormide, ooperite ja orkestriteoste ettekannetel.

Festivalid on tihtipeale oma kohavaimuga justkui kokku kasvanud. Birgitta festivali ei kujutagi ette mujal kui Pirita kloostri, see tähendab 15. sajandil rajatud Püha Birgitta kloostri varemetes. Saaremaa ooperipäevad toimuvad peamiselt

Rahvuskooper Estonia teeb Wagneri "Parsifali" proovi Noblessneri valukojas - 1913. aastast pärit endises allveelaevatehases.

14.-15. sajandil rajatud Kuressaare linnuse hoovis, kusjuures selle linnuse konvendihoone on ainuke ümberehitusteta säilinud Baltimaade kindlusehitis. Tallinna Rahvusvahelisele Orelifestivalile lisavad värvi kõik need vapustavate altarite ja orelitega kirikud, kus kontserdid toimuvad: 13. sajandist pärinevad Tallinna Toomkirik ning Bernt Notke kuulsa „Surmatantsu“ kodukirik Niguliste, jt.

Kõik Eestis toimuvad festivalid ei ole loomulikult otsapidi keskajas ega tingimata isegi keskaegses arhitektuuris. Igal ajastul, näiteks vanamuusikal, barokil ja klassitsismil, kipub siin olema oma festival - või mitu. Festival Orient aga piilub, millist muusikat peavad omaks rahvad meist ida pool. Eesti Muusika Päevad ja Eesti Heliloojate Festival püüavad oma publiku tähelepanu juhtida praegu tegutsevate eesti heliloojate loomingule - üks Tallinnas ja teine Tartus. Neile sekundeerib ka Nargenfestival, kes on oma fookuse viimasel ajal asetanud kindlate heliloojate loomingu pühitsemisele ning tellib sinna kõrvale uut muusikat ka teistelt heliloojatelt.

1980. aasta olümpiamängude puhul kirjutas Veljo Tormis suursuguse ballett-kantaadi „Eesti ballaadid“, mis peegeldas selle rahva valusaid lugusid regilaulu ja süvamuusika ristandvormis. 2004. aastal pühkisid dirigent Tõnu Kaljuste ning Von Krahli teatri juht ja lavastaja Peeter Jalakas teoselt tolmu ning kutsusid publiku uutmoodi „Eesti ballaade“ kogema Soorinna küüni, Tor-

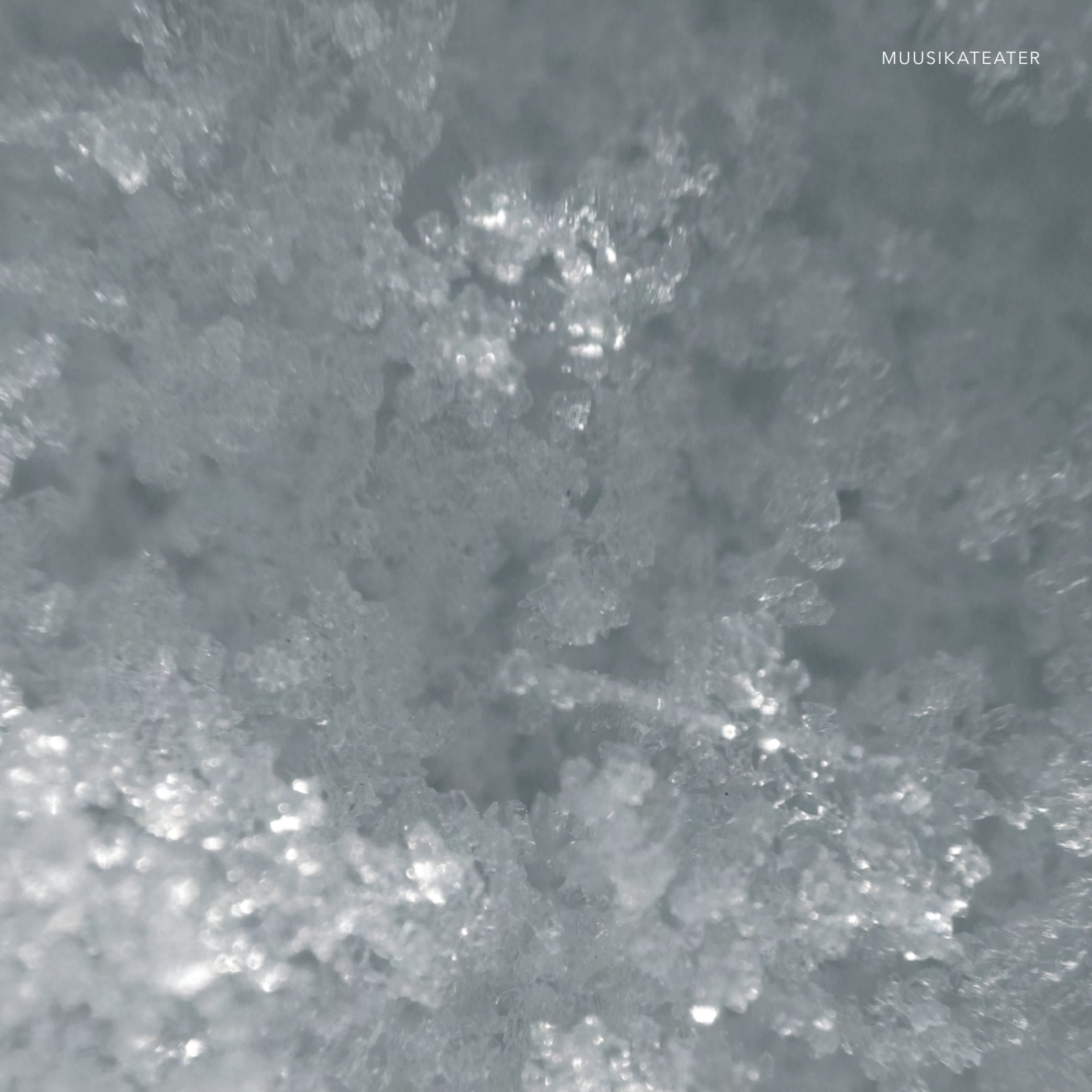
mise sünnipaiga Kuusalu lähiste. Solistidena astusid nüüd ooperihälte asemel üles regilaulu süvitsi tundvad lauljad; balleti vahetas aga välja *butō*-tants Jaapanist. „Eesti ballaadide“ järel-lainena töid Nargen Opera ja Von Krahli teater lavale ka Tormise intiimsema lavastuse „Eesti naiste laulud“ Naissaarel Omari küünis ning teh-nokraatlikult lahendatud „Eesti meeste laulud“, mida mängiti Kultuurikatlas ja Noblessneris.

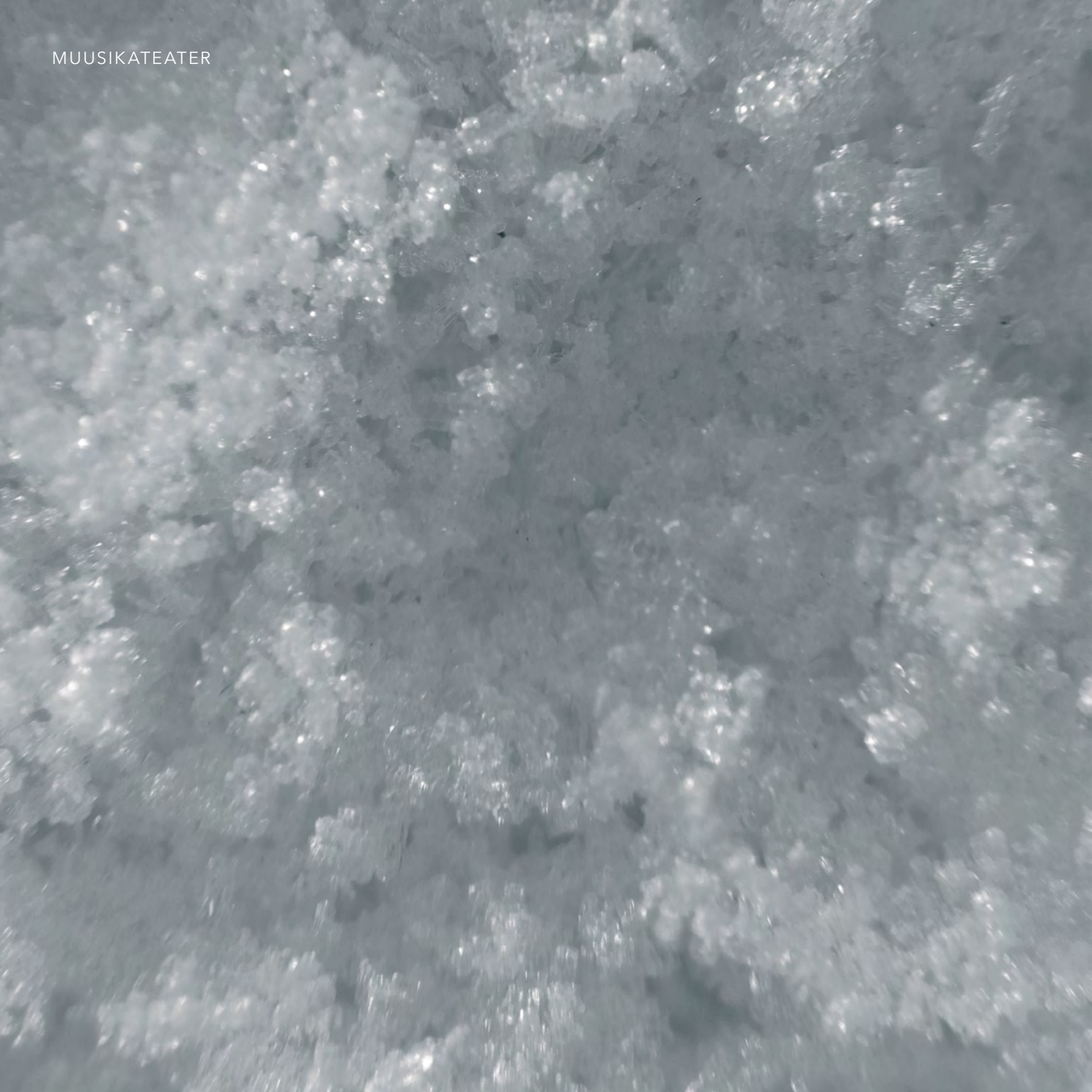
Omari küün Naissaarel – üks Nargenfestivali tegevuspaiku.

Nargenfestival on välja kasvanud projektiteatrist Nargen Opera ning dirigent Tõnu Kaljuste visioonist rajada Tallinna lähedal asuvale Naissaarele oma kontserdisaal ja festival. Alates 2006. aastast ongi Nargenfestival olnud üks meeldejääv meretagune ja mereäärne suvepikkune pidu, mis peab oluliseks eesti muusika ja näitekunsti algupärandi esiletoomist. Nargenfestival algab traditsiooniliselt Haapsalus Kreegi päevadega

juunis, lõpeb aga septembris, mil maailmatasemel muusikud esitavad Arvo Pärdi loomingut. Kogu Nargenfestivali kava on kultuuriliselt mitmekülgne, ulatudes rahvamuusikast klassika maailmatippudeni. Festival toimub Eesti saartel ja teistes paikades, kuhu pääseb merd mööda. Oluline osa Nargenfestivali sündmustest toimub Naissaarel Lõuna külas, Omari küünis.

MUUSIKATEATER

Rahvusoper Estonia ja Estonia kontserdisaal.

Eesti muusikateatri süda on Rahvusoper Estonia Tallinnas, ent muusikateatrit tehakse regulaarselt ka Tartu Vanemuise teatris. Mõlemad on eestlasele armsad, kuna nad on saanud alguse rahvalike sõnateatritena juba enne esimest Eesti Vabariiki. Siiani levib müüt sellest, kuidas 1913. aastal avati rahva annetuste eest ehitatud Estonia teatrimaja – ehkki see on vaid pool tööde ja annetustest koosnes osa ehituseelarvest. Aeg-ajalt kerkib avalikkuses küsimus kaasaegse ooperimaja rajamisest, ooperirahvas ootab kannatlikult edasi.

Tänapäeval tegutseb Estonia

ooperi-, opereti- ja balletiteatrina, mille repertuaaris on regulaarselt maailma muusikateatri armastatuid teosed. Vanemuises on kesksel kohal sõnateater, selle juurde kuuluvad ka ooper, muusikal ja ballett. Eesti algupärandeid on Estonia ja Vanemuine tellinud vastavalt võimalusele, iga natukese aja tagant. Uued ooperid, balletid ja tantsulavastused ei püsi aga enamasti mängukavas kuigi kaua, paremini võib minna laste muusikalavastustel.

Rahvusvaheliselt tuntumad eesti heliloojatelt tellitud ooperid on Erkki-Sven Tüüri „Wallenberg“ (esietendus 2001. aastal Dortmundi

di ooperiteatris) ning Jüri Reinvere „Puhastus“ (2012. aastal Soome Rahvusoperis) ja „Peer Gynt“ (2014. aastal Norra Rahvusoperis). Tüüri ooper on jõudnud ka Estonias esietenduda, Reinvere omad veel mitte.

Eestlaste seast on sirgunud ka mitmeid maailma ooperilavasid vallutavaid lauljaid. Kes ei mäletaks kogu Nõukogude Liidus ja Soomes laineid löönud vapustava häälega baritoni Georg Otsa. Tänapäeval teevad aga ilma haruldane bass Ain Anger, tenor Juhan Tralla ja metsosopran Annelly Peebo. Mitmed Eesti dirigendidki on rahvusvaheliselt tunnustatud

Tüüri "Wallenbergi" etendus Rahvusooperis Estonia aastal 2007. Vene lavastaja Dmitri Bertmani lavastus rõhutab stiilide segiajamisega kaugemat ja filosoofilisemat vaadet toimunule.

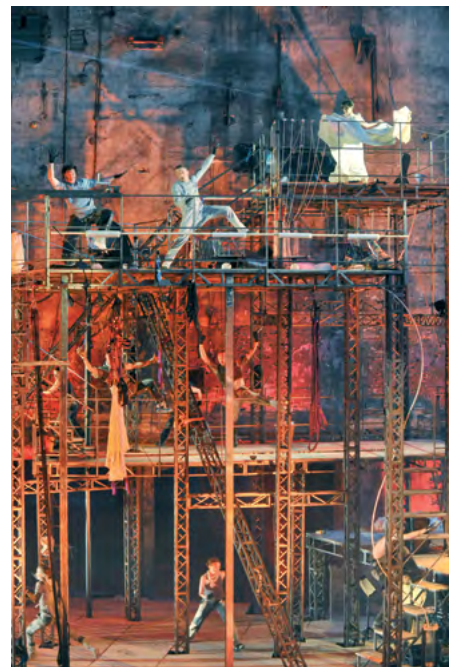
peamiselt ooperidirigentidena, nt Kristiina Poska ja Mihkel Kütson.

Uued ooperid on viimasel ajal aina rohkem lavale jõudnud projektidena väljaspool ooperimaja. Küllap seetõttu on eksperimenteritud ka vormiga. Pika, mitmevaatuselise ooperi kõrval kohtame sageli lühioopereid, mis publikule ka jahedas ja niiskes tehasehoones kõvadatel toolidel istudes nauditavad oleks. Suure projektooperite lavastamiseks sobiliku *blackbox*-saali pikaajalisel puudumisel on leitud loominguilisi lahendusi ja põnevaid mängukohti nii vanades tehasehoonetes kui ka küünides. Väljaspool suuri teatreid on rohkem oopereid lavastanud Von Krahli Teater, aga ka Nargenfestival.

Eesti viimase kümnendi ooperite hulgast leiab poeesiat (Tõnu Kõrvitsa „Liblikas“ Estonias, kammerooperid „Tuleaed“ ja „Mu luigid, mu mõtted“ Von Krahli Teatris), kõlaeksperimente (Helena Tulve „It Is Getting So Dark“), ühiskonnakriitilist stiilide paabelit (Timo Steineri „Kaks pead“ Nargenfestivalil, Märt-Matis Lille „Indiate uurimine“ NYJD-festivalil), eestlase olemuse defineerimist (Tauno Aintsi „Rehepapp“ Vanemuises) ja palju muud.

Noortele ja lastele on eriti palju väärt muusikale loonud Olav Ehala.

Uusi ballette ja originaalmuusikal põhinevaid tantsuetendusi on lavale tulnud mõneti vähem, ent seda eredamalt on meelde jäänud Tauno Aintsi täispikk ballett „Modigliani -

"Tantsiv torn" Kulturikatlas.

neetud kunstnik", Taavi Kerikmäe elektroonilise muusikaga kaasaegse tantsu etendus „Hamlet“, Ülo Kriguli muusikaga Šaša Pepeljajevi tehno-kraatlik tantsulavastus „Tantsiv torn“ Kulturikatlas ja Ardo Ran Varrese põnevakõlaline muusika tantsuetendusele „Carrmen!“.

Eesti lavamuusika klassikana peetakse hea sõnaga meeles Eduard Tubina ja Eino Tambergi oopereid ja ballette.

Helilooja Jüri Reinverel (1971) on lühikese vahega lavale tulnud kaks rahvusvaheliselt elevust tekitanud ooperit, millele ta on ise kirjandusliku algmaterjali põhjal loonud ka libreto. 2012. aastal esietendus Soome Rahvusooperis Helsingis „Puhastus“ Sofi Oksaneni raamatu alusel, 2014. aastal aga Norra Rahvusooperis „Peer Gynt“, kus Reinvere tõi Ibseni näidendist tuttava rahvuskangelase tänapäeva konteksti.

Kes on Jüri Reinvere? Tema hea sõber, kirjanik Sofi Oksanen on teda nimetanud tõeliseks Eesti juurtega kosmopoliidiks. Samas on mitu tema teost olnud tihedalt seotud Eesti ja selle ajaloo. Reinvere suundus 18-aastaselt Varssavi Muusikaakadeemiasse kompositsiooni õppima. Õpingud jätkusid Helsingis. Alates 2005. aastast on helilooja elanud ja töötanud Berliinis.

Reinvere muusikaline keel on olnud tohutult vahelduv ja mitmekesine, ulatudes uuslihtsusest audiokunstiteoste ja loodushäälteltest koostatud heliskulptuurideni. Ta ühendab oma loomingu eri kunstivaldkondi ja esteetikaid ning on sageli rakendanud multimeediat. Reinvere poeetilises mõtlemises võib leida filosoofilisi teemasid nagu ajakontseptsioon, Jumala mõistatus, inimese psühholoogiline sügavus ja postsotsialistlike ühiskondade trauma.

www.reinvere.de

www.reinvere.de

MUUSIKATEATER

Bass Ain Anger (1971) on tänaseks sellise mastaabi laulja, et iga tema ülesastumine Eestis on oodatud suursündmus. Teda on nimetatud üheks meie aja parimaks Wagneri-bassiks ning ta on kõigis tähtsamates maailma ooperimajades ühtaegu nõutud nii itaalia, saksa kui ka vene ooperirepertuaaris. Ain Angeri rahvusvaheline karjäär algas 2001. aastal Leipzigi Ooperist, alates 2004. aastast on tema koduteater olnud Viini Riigiooper.

Eesti Muusikaakadeemias laulmist õppinud Angeri võime olla tipptasemel nii ooperi- kui ka kontserdilavadel on teinud temast dirigentide Christian Thielemanni, Franz Welser-Mösti ja Donald Runnicles'i lemmiku.

Ain Anger

LAULUPIDU JA KOORIMUUSIKA

LAULUPIDU JA KOORIMUUSIKA

On vähemalt üks sündmus, mil eestlane minetab oma privaatsuse poole pürgiva loomuse ja igatseb ölg-õlakõrval-tunnet. Seda teeb ta laulupeol, mida on peetud juba 1869. aastast, mil Eestimaa pinnal valitses rahvuslik ärkamisaeg. 2003. aastal kanti laulupidu UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja.

Ehkki laulupidu on muljetavaldavalt ulatuslik vabaõhukontsert, seisneb tema väärtus eestlaste jaoks pigem emotsionaalselt rahvuslikus

õhustikus. Igaüks, kes saab laulupeol laulda, leiab, et see on võimas ja suisa tobedalt härdakstegev tunne. Kuigi laulukaare alla mahtuv ühendkoor on üüratult suur, pääseb sinna vaid murdosa kõigist soovijaist. Teised saavad publiku seast kaasa laulda.

Laulupidu ja selle repertuaar on alati peegeldanud ühiskonnas toimuvat. Ärkamisajast pürgiti esimesse vabadusaega, edasi tuli aga vaimne ike, mil suur osa lauludest väljendas võõrast meelsust. Kohustuslike Nõu-

kogudemaad ülistavate laulude vahele õnnestus enamasti pista ka mõni oma rahvale armas pala,

LAULUPIDU JA KOORIMUUSIKA

Punklaulupidu Rakveres aastal 2008.

nii et laulupeod andsid eestlastele ühtsustunnet ja lootust. 1980ndate lõpul tärkasid rahva seast öölaulupeod, millest sai alguse nii-öelda laulev revolutsioon. Pärast enese vabaks laulmist on eestlased õige hoolsalt laulupeorepertuaari valinud ning traditsiooniliste laulude kõrval on ikka lauldud ka kaasaja meelsust kandvaid lugusid. Laulupidudele tellitakse alati uusi teoseid – see tähendab, et eesti heliloojad on juba harjunud kirjutama muusikat 10 000 või 20 000 lauljale – või tavatult suurele puhkpilliorkestriale.

Tänapäeval on suur soov laulupeol üles astuda Eesti koorimaastiku kihama pannud. Sellest kantuna on loodud kümneid koore, iseasi kui kauaks need lauluhuvilised kokku jäävad. 2008. aastal tekkisid amatöörkooridele ka teistlaadi motivaatorid: kõigepealt telesaade „Laululahing“,

mis kutsus kooriga laulma armastatud poplugusid, järgnesid punklaulupidu ja popkooripidu. Kõik need on amatöörkooride kanoonilises repertuaaris põhjustanud märgatava nihke, samas toonud kindlasti ka päris uusi huvilisi koorimuusika juurde.

Suuremas osas Eesti koolidest on koorid eri vanustele, üks põhilisi motivaatoreid lastele on jälle seesama soov – laulupeole pääseda.

Eestlaste kui tuntud laulurahva maamärkideks on saanud väärika ajalooga professionaalsed koorid Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Eesti Rahvusmeeskoor. Ent kui rääkida professionaalse esitusega süvamuusikast ja suisa esiettekanetest, on viimasel ajal järjest rohkem põhjust nimetada noorema põlvkonna koore Voces Musicales ja Collegium Musicale, aga ka teisi.

Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Kaspars Putniņš Tallinna Niguliste kirikus.

Eesti Filharmoonia Kammerkoor (EFK) on kujunenud üheks tuntuimaks Eesti muusikakollektiiviks maailmas. Koori iseloomustab ühtne ja võimas, samas erakordselt täpne ja selge kõla. EFK asutas 1981. aastal Tõnu Kaljuste, kes oli koori kunstiline juht ja peadirigent kaksikümmend aastat. Hiljem on tema tööd jätkanud Paul Hillier ja Daniel Reuss, praegu Kaspars Putniņš.

Koori repertuaar ulatub gregooriuse laulust 21. sajandi muusikani. Eriline koht on selles juba aastaid olnud eesti heliloojate loomingul (Pärt, Tormis, Tüür, Grigorjeva, Tulev, Kõrvits, Tulve)

ja selle tutvustamisel maailmas. Hooaja jooksul annab koor 60–70 kontserti nii kodu- kui ka välismaal. Kontserditegevuse kõrval on koori töös olulisel kohal salvestused (plaadifirmadele ECM, Virgin Classics, Carus, Harmonia Mundi), mis on võitnud auhindu, sealhulgas kaks Grammy-auhinda: 2007. aastal „Arvo Pärt. Da Pacem“ eest (dirigent Paul Hillier, Harmonia Mundi) ja 2014. aastal „Arvo Pärt. Adam’s Lament“ eest (dirigent Tõnu Kaljuste, ECM).

www.epcc.ee

Pärt Uusberg Naissaare 1. laulupeo rongkäigus.

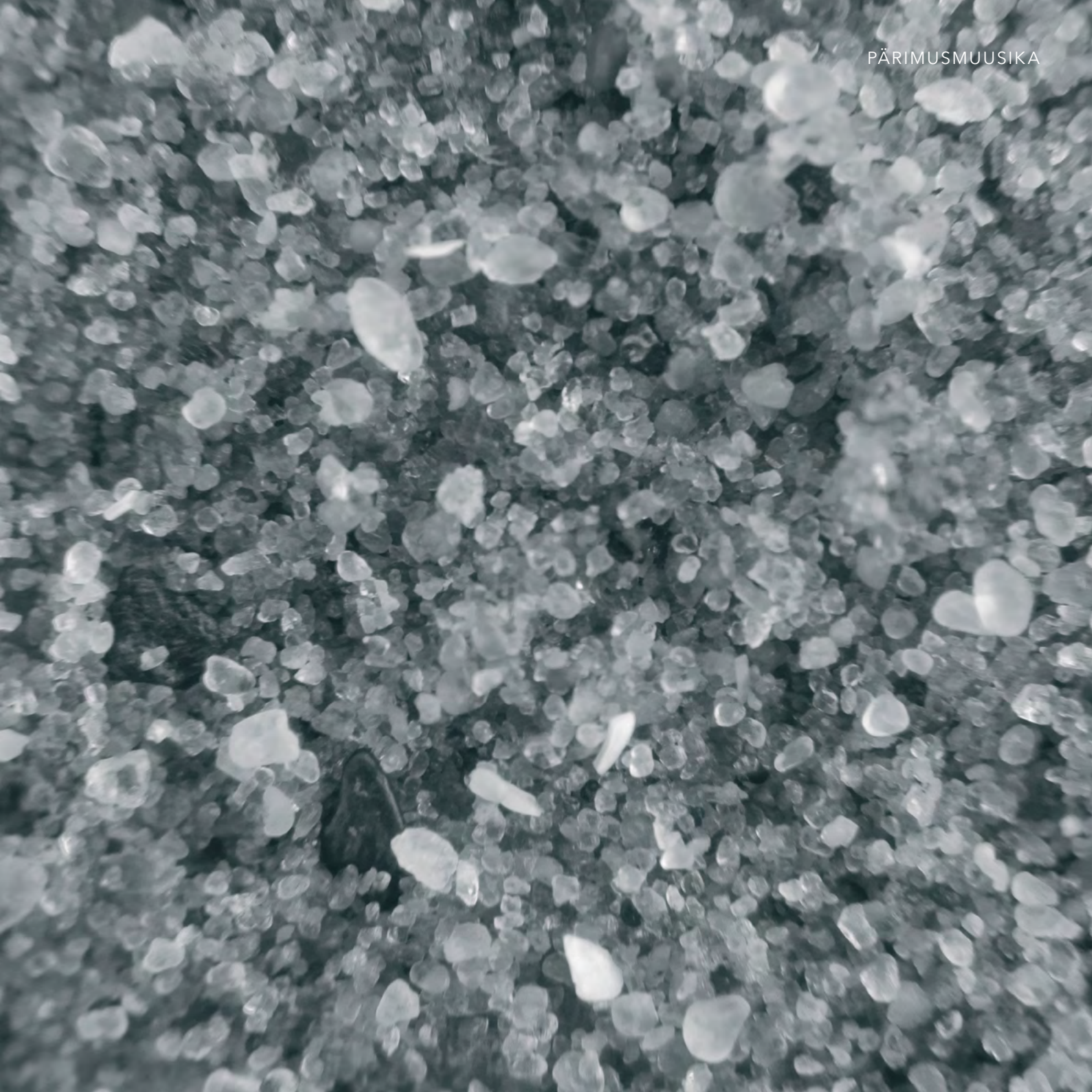
Helilooja Pärt Uusbergi (1986) loomingu põhiosa moodustab koorimuusika, ent ta on loonud ka ansambliteoseid, klaveripalu, orkestri- ja filmimuusikat. Tema koorilaulud on loodud enamasti eesti autorite või liturgilistele tekstidele. Uusbergi heakõlaline ja endassesüüv muusika haarab oma lihtsuse, õrnuse ja emotsionaalsete kõrgpunktidega. Pärt Uusberg on õppinud heliloomingut Alo Põldmäe, Galina Grigorjeva, Toivo Tulevi ja Tõnu Kõrvitsa juures.

Suurem osa Pärt Uusbergi koorimuusikast on ettekandele tulnud autori juhatusel kammerkoori Head Ööd, Vend esituses (koor tegutseb Uusbergi algatusel aastast 2008), koostöö seob teda

ka mitmete teiste kooridega (sealhulgas Voces Muales ja Collegium Musicale). Paljud Eesti koorid tellivad temalt uudisloomingut. Autori juhatusel on aset leidnud mitmed helilooja autorikontserdid Tallinna ja Rapla kirikutes. Uusberg valiti aasta kooriheliloojaks 2012. Uusbergi koorimuusika on jõudnud laulupidude kavadesse, 2014. aasta üldlalupeol sai kuulda tervelt kolme Uusbergi teost. Pärt Uusbergi lauludest on ilmunud segakoorilaulude vihik ja autoriplaat.

soundcloud.com/p-rt-uusberg

PÄRIMUSMUUSIKA

Festival Viru Säru.

Eesti oma *blues* on pärimusmuusika ja selle vanim ilming regilaul. Nagu USA-s olid *jazz*'i ja *blues*'i aluseks sealsete orjade töölaulud, nii peitub ka regilaulus eestlaste kui arhailise talurahva argi- ja pidupäev. Ent regilaulu abil püüti ka näiteks mõjutada loodusnähtusi või ravida haigusi – selliseid regilaule nimetati loitsudeks.

Regilaul on muusikalistel kordustel põhinev suuline pärimus. Eeslaulja ja koor laulavad vaheldumisi. Katkematus voolus lauldakse pigem teksti kui noote, kusjuures ühe viisiga sobivad sageli erinevad tekstid. Regilaulu ei saa enam nimetada elavaks traditsiooniks, ent võib öelda, et helilooja Veljo Tormise looming on regilaulu muuseumiseinte vahelt välja toonud ning sellele uue elu andnud. Regilaulu uutmoodi tõlgendades püüavad tänapäeval sedasama teha väga paljud pärimusmuusikud.

Eesti aladel on korraldatud mitmeid suuri rahvaluule kogumise

aktioone – siis, kui leidus veel inimesi, kes põlvest põlve edasi antud pärimust mäletasid – praegu saame uhked olla ühe maailma suurima rahvaluulearhiivi üle. Rahvaluuleteadlane ja ühiskonnategelane Jakob Hurt kutsus üles rahvaluulet koguma juba 1888. aastal, aastatel 1904–1916 rändasid muusikaharidusega tudengid mööda Eestit ja salvestasid rahvaluule. Hiljem vedas pärimusmuusika ja rahvapillide koguja August Pulst üle Eesti külamuusikute ringreise. Hoolimata nimekate kultuuritegelaste vastuseisust viis ta rahvamuusikud esinema ka Estonia kontserdisaali.

Mitmes Eesti piirkonnas on pärimuskultuur ja -muusika paremas seisus kui mujal ning muusika juured on teiste kultuuridega põimunud. Näiteks Vene piiri äärses Setomaa laulutes saame aru, et see on üks isesorti variant regilaulust. Seto mitmehälne laulutraditsioon ehk leelo on oma enam kui tuhandeaastase ajalooga

www.estinst.ee/music09
Trad.Attack!

kantud UNESCO vaimse kultuuri-pärandi nimistusse.

Suur osa Läänemaast ja saartest oli Teise maailmasõjani asustatud rannarootslastega, kes viljelesid erilise kõla ja rohkete kaunistustega vaimulikku rahvaviisi. Seda ei saa enam nimetada elavaks traditsiooniks, kuid neid viise on oma heliloomingus jäädvustanud Vormsi saarel kasvanud helilooja Cyrillus Kreek (1889–1962).

Regilaulul on siinses traditsioonis kõige suurem osa, kuid Eesti pärimusmuusikas on kasutatud ka suurt spektrit rahvapille – tantsumuusikas, ehk ka riiustes. Veel kuni 20. sajandi alguseni peeti pillimängu kohaseks eelkõige meestele. Instrumendid valmistati enamasti kodus, vaid keerulisemad osteti meistritl. Puhkpillidest olid tuntud mitmesugused flöödi tüüpi vilepillid ning trompeti tüüpi sarved ja pasunad, kõige võimalusterohkem oli hülgeaast valmistatud torupill. Keelpillide hulgas on kõige iseloo-

PÄRIMUSMUUSIKA

Viljandi Pärimusmuusika Festival.

mulikumad kanded ja nendest erinev hiiu kannel, samuti viiul, uuemal ajal ka kitarr ja mandoliin. Mängiti ka löötspille ja mitmesuguseid löökpille, metallist parmupilli.

Eesti pärimusmuusika kõige olulisem kokkusaamispunkt tänapäeval on Viljandi Pärimusmuusika Festival, mis on alates 1993. aastast kasvanud üheks suuremaks pärimuspidustuseks Balti- ja Põhjamaades. Festivalipäevadel juulikuus elab kogu Viljandi linn kaasa sellele, kuidas paikkondlik identiteet ja rahvapärismuusika saavad kokku kaasaegse mõtteviisi ja elukorraldusega. Nelja päeva jooksul toimub sadakond rahvusvaheliste esinejatega kontserti sise- ja välilavadel, õpitoad, näitused jne. Lisaks saab mõnusalt aega veeta spontaansete musitseerimiste ja ühislaulmiste seltsis - regilaulu saab igaüks eeslauljale kaasa laulda - ja olla osa suvisest Viljandi folgimelust.

Viljandi festivali ja uue pärimusmuusika laine arengus on olulist rolli mänginud rahvapilli eriala avamine Viljandi Kultuuriakadeemias 1980. aastate lõpul. Sealne uuemeelne hingamine võttis nõukogudeaegse rahvamajade kombestiku asemel šnitti läänelikust vabamast pärimusmuusika tõlgendusviisist, segades eri rahvaste muusikat omavahel ja ka popmuusikaga. Nüüd õpetati ka Eestis pärimusmuusikat kui elavat traditsiooni, mitte kui muuseumieksponaati.

Viljandi pärimusmuusika festivali kõrval on kerkinud teisi väiksemaid pidustusi, mis pakuvad samuti väga põnevat ja rahvusvahelise haardega kava (festival Maa ja Ilm Tartus, Hiiumaal toimuv Hiiu Folk, Võru Folkloorifestival, mereäärne Viru Folk Käsumus, jt). Tasapisi on festivalide ümber koondunud ka regulaarne kontserdielu.

Festival Viru Folk Põhja-Eestis, Käsumus.

Eestlaste 1990-ndate algul kasutusele võetud pärimusmuusika mõiste on seotud suulises traditsioonis edasi antud etnilist päritolu muusikaga, samuti selle edasiarenduste ja sarnaste tunnustega autoriloominguga. Anglo-ameerika kultuuris levinud folkmuusika on laiema tähendusega.

Paabel - see on Eesti pärimusfusioon! Paabeli muusika on tugev pärimuslik sümbioos, milles kohtuvad traditsioonitundlikkus, tänapäevane helikeel ja improvisatsiooniline vabadus. Bändi muusika sünnib ühisloominguna ja lood koosnevad mitmetest vanadest pillilugudest, regilauludest ja omaloomingust, mis kõik on omavahel põimitud.

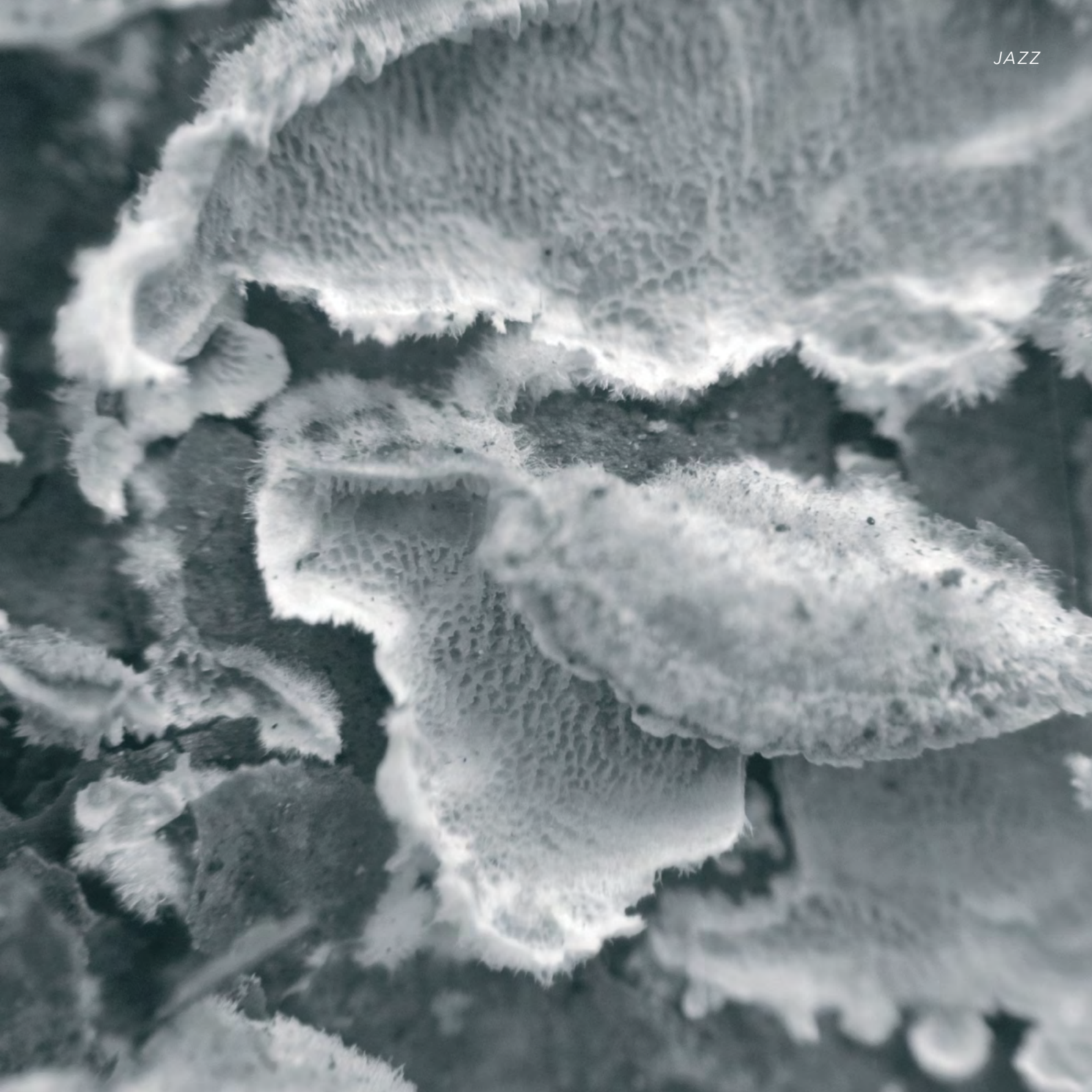
www.paabel.com

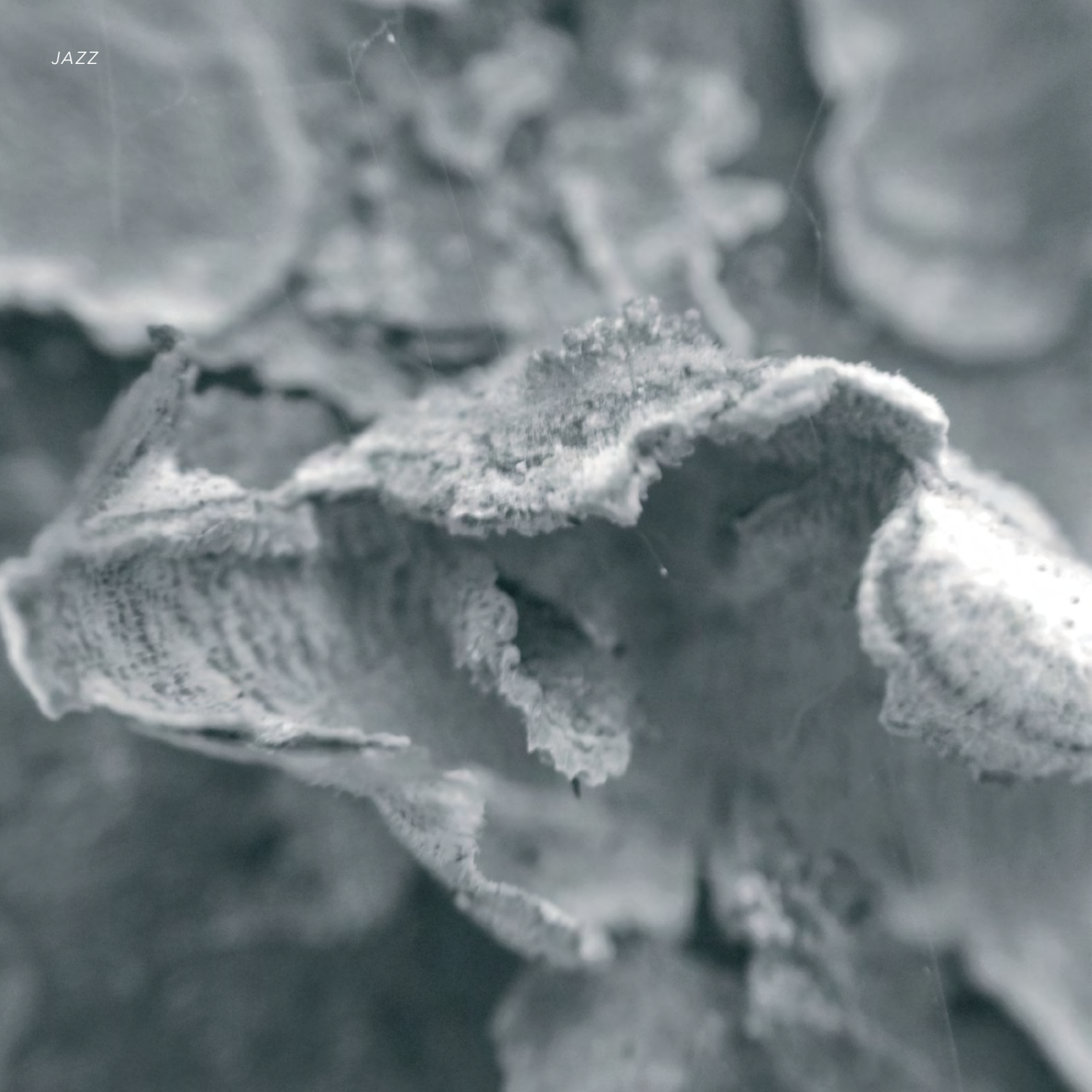
Svjata Vatra (Püha Tuli) on Eesti-Ukraina folkansambel, mis muusikute eneste sõnutsi viljeleb tulefolki. 2005. aastal asutatud Svjata Vatra koosseis on unikaalne – ukrainapäraselt temperamentne tromboon ja eesti torupill tekitavad koos kordumatu kõlapildi. Kolme Eesti ja ühe Ukraina muusiku koostööst õhkub eba-põhjamaist põlemist. Ansambel ühendab osavalt eri kultuure ning loob silla vana algmaterjali ja

kaasaja inimeste vahel. Svjata Vatra auga välja teenitud kaubamärgiks on saanud võimsad ja vaatamängulised kontserdid, kus ansambli juhtfiguurist Ruslan Trochynskyist tulvav energia kandub edasi nii teistesse muusikutesse kui ka publikusse.

www.svjatavatra.com

JAZZ

Eesti jazz-muusika on mitmekülgne ja arenev. Omalooming on Eesti jazz'is kiirelt kanda kinnitanud uus standard. Noored muusikud ja kollektiivid tulevad uue ja sageli eksperimentaalse muusikaga lagedale üsna varakult.

Ehkki jazz jõudis Eestimaale juba 1920ndatel ja seadis end siin sisse peamiselt restoraniansamblitena, toimus vahepeal sel alal suurem traditsioonikatkestus. Nimelt keelati jazz-muusika juba Saksa okupatsiooni ajal (1941-1944), samuti polnud jazz'il kõige paremaid suhteid pingelisema nõukogude ajaga 1950ndatel. Kuidagi sai 1967. aastal toimuda rahvusvaheline Tallinna Džäs-sifestival, mis leiab siiani meenutamist. Festivalilt sai tuule tiibadesse pianist Tõnu Naissoo, kes aasta hiljem salvestas debüütplaadi „Tõnu Naissoo Trio“. 2014. aastal andis Norra plaadifirma Jazz-aggression Records selle Eesti esimese ja omas ajas uuenduslikult kõlanud jazz-albumi uuesti välja. Paljud 1970.-1980. aastatel ilma teinud jazz-muusi-

kud, nagu Tõnu Naissoogi, on tänaseni aktiivsed ning nende toel on üles kasvanud uus põlvkond, kelle kujunemisajal on piirid ja inforuum olnud valla.

Laiahaardelisim kõigist Eesti jazz-festivalidest on Jazzkaar, mida on peetud aastast 1990. Ühtlasi on see Eesti suurima kontsertide arvuga festival, mille raames on esinenud üle 3000 välisartisti 60 riigist, nende hulgas Bobby McFerrin, Chick Corea, Angie Stone, Dianne Reeves, Charles Lloyd, Avishai Cohen jpt. Jazzkaare kavasse on juba ammu lisaks traditsioonilisele jazz'ile kuulunud ka etno-jazz ning jazz-muusika kohtumised mitmesuguste pop- ja klubimuusika vormidega.

Muidugi on üle Eesti laiali pillutud teisigi jazz-festivale, mida võib laias laastus jagada vabas õhus toimuvateks mõnulemisteks (nt Juu Jääb, Sõru Jazz, Saare Jazz) ning noortele ja eksperimenteerimisaltimatele suunatud loovusfestivalideks (IDeeJazz, ImproTest, Visioon).

Kui pikka aega mängis Jazzkaar Eesti jazz'i-elus juhtrolli, siis uue aastatuhande märksõnad on Eesti Jazzliidu asutamine (2004), mille üks peategevusi on regulaarsete jazz-kontsertide korraldamine. Tallinnas on jazz'i-õhute pesa pikalt olnud NO99 teatris asuvas jazz-klubis, praegu ka uuemas klubis Philly Joe's ja Tallinna Teletornis. Regulaarsed jazz-kontserdid levivad teistesegi linnadesse, leides aset jazz-klubides Tartus, Pärnus, Rakveres, Viljandis ja Narvas.

Jazz-kitarrist Jaak Sooääre juhtimisel algas 2004. aastal Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias kõrghariduse andmine jazz-muusikutele. Kui Eesti esimesed kõrgharitud jazz-muusikud pidid oma koolitee käima piiri taga (nt Sooäär ise Taanis, löökpillimängija Tanel Ruben Rootsis, saksofonist Raul Sööt USA-s jne), siis nüüd on võimalik jazz'i-alast kõrgharidust saada siinsamas, tihtipeale ka välisõppejõudude meistrklassides.

Kõige suuremat rahvusvahelist huvi on äratanud siiski meie jazz-muusikud, kes on ise pikemalt ka mõnes piirita-guses kõrgkoolis oskusi, mõtteviise ja kontakte omandanud. Põneva loominguuga on silma paistnud saksofonimängija ja ansamblijuht Maria Faust, kes on aastaid õppinud ja elanud Kopenhaagenis. Pianist Kristjan Randalu on Saksamaal üles kasvanud kosmopoliit, kes hindab Eestit, see maa (pärimus-)muusikat ja sinseid muusikuid koostööpartneritena. Omapärase häälega laulja Kadri Voorand on oma piire laiendanud Stockholmis ning hiljem oma eriliimeliste koostööprojektidega pidevalt rahvusvahelist tähelepanu saanud. Kontrabassimängija Peedu Kass on aga olulise osa õppeajast veetnud Aarhusis, Stockholmis ja Helsingis.

Kadri Vooranna (1986) kohta on öeldud, et hoolimata noorest east kõlab tema isikupärane hääl küpselt ja tasakaalukalt. Kadri kirjutatud muusika peegeldab tugevat isiksust, naiselikku vaadet maailmale. Improvisatsiooni ja algupärase väljenduslaadiga suudab ta luua väga mitmekülgset kaasaegset jazz'i, tema jazz'i-hariduse kõrval kumab ka klassikaline muusikataust, pärimusmuusika kogemus ja koorimuusika armastus. Voorand on teinud koostööd paljude Eesti jazz-muusika tippudega nagu Kristjan Randalu, Tanel Ruben ja Taavo Remmel. Ta on andnud

välja debüütalbumi „Tunde kaja“ ja trio albumi „Kosmogooniline etüüd“ ning teinud kaasa ka paljude teiste muusikute plaatidel. Kadri Voorand laulab tunnustatud vokaalansamblis Estonian Voices. Auhinna „Noor Jazzitalent 2008“ omanik on jazz-laulu õppinud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias ning Stockholmi Kuninglikus Muusikaakadeemias, praegu on ta ise Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia õppejõud.

www.kadrivoorand.com

Maria Faust (1979) on Saaremaalt pärit saksofonist ja helilooja, kes tegutseb juba mõnda aega Kopenhaagenis. Tema ansamblid kuuluvad nii Eesti kui ka Taani uuema *jazz*-muusika põnevamate nähtuste hulka. Selge struktuuriga lugudes annavad tooni peamiselt puhkpillid, stiiliselt mitmekülgses muusikas on mõjutusi nii *rock*ist kui ka avangardsest nüüdismuusikast. Maria Faust õppis Eestis lühidalt puhkpilliorkestri dirigeerimist, 2002. aastal läks ta aga õppima Taani, Esbjergi konservatooriumi. Pärast magistrikraadi *jazz*-saksofoni erialal on Faust õppinud ka kompositsiooni. Ta on muusikat teinud ja plaate välja andnud mitme oma ansambliga - kaasaegse bigbändiga Maria Faust Jazz Catastrophe, oktetiga Maria Faust Group ja naisimprokvartetiga Pistol Nr. 9 -, ent ta on koostööd teinud ka paljude teiste muusikute ansambrites. Albumi „Sacrum Facere“ eest võitis ta 2014. aastal kaks Taani *jazz*'i-auhinda, helilooja ja aasta albumi kategooriates. Maria Fausti ansamblid on kontserte andnud peamiselt põhjamaades ja Balti riikides, aga ka mujal Euroopas, Venemaal ja Hiinas.

www.mariafaust.com

Kristjan Randalu (1978) on üks oma põlvkonna mitmekülgsemaid ja huvitavamaid pianiste, kes on nõutud nii solisti, koostööpartneri, helilooja kui ka arranžeerijana. Randalu puhul on hämmastav tema võime libiseda ühest žanrist teise, *jazz'*ist klassikasse, kasutades vahelduseks ka pärimusmuusika või popmuusika materjali. Publikut haarab tema soojus, kirk muusika vastu, vaikne enesekindlus ja aus isiksus. Randalust õhkub muusikalises väljenduses kompromissitut otsustavust.

Kristjan Randalu kolis lapsena perega Saksa-
maale ja klaverist sai talle tähtis kaaslane. Ta on
õppinud Kölnis John Taylori juures ja Londoni
Kuninglikus muusikaakadeemias Django Batesi
juhendamisel ning saanud New Yorgi Manhattani
muusikakooli stipendiumi.

www.randalu.com

POPMUUSIKA

Jaak Joala ja ansambel Radar aastal 1981.

On keeruline otsustada, millisest hetkest algab Eesti oma popmuusika lugu. Eesti popmuusika tugines pikka aega suuresti lääne muusika kopeerimisele. Erandina võib mainida mõningaid autoreid, kelle laule tänaseni esitatakse, eesotsas Raimond Valgrega, kes lõi oma igihaljad svingisugemetega lood juba 1930.-1940. aastatel.

Olgugi et nõukogude ajal oli kodumaine estraad populaarne, põhines ta sagedamini välismaistel menulugudel kui kohalike autorite loomingu. 1960ndatel pakkus koolibändide viljeldav biitmuusika estraadile küll vastulööki, ent muusika kopeeris samuti lääne bände.

Ent 1970. aastatel ilmusid Eesti muusikaareenile originaalitsejad.

Kuna info lääne muusika arengutest jõudis siia käänulisi teid pidi, üllatas selline paralleelne muusikaloo kulg hiljem „originaaliga“ kõrvutades mõlemaid osapooli. Suure osa 1970. ja 1980. aastatest täitis uue autoriloominguga rock-ansambel Ruja, mille karismaatiline vokalist oli Urmas Alender. Ruja, Apelisini ja mitmete teistegi sel ajal raadioeetrit

POPMUUSIKA

vallutanud ansamblite lood tuginesid heade noorte luuletajate tekstidele, kes oskasid sõnu mänguliselt seada nõnda, et neid viisistades ka muusika tahaplaanile ei jääks.

Kindlasti võivad eestlased uhked olla 1970ndatel progevai-mustuses tekkinud bändide üle. Sven Grünbergi uue süntesaatori, vabade mõtete ja teinekord ka hämmastavate instrumentaalkoosluste ühenduses sündis tänapäevalgi usumatuna tunduvat muusikat ansambelis Mess. Sarnast žanripiire eiravat suursugusust õhkus teisestki progebändist In Spe, mille algatas Erkki-Sven Tüür – tänapäeval üks tuntumaid eesti heliloojaid maailmas, eelkõige sümfoonilise muusika valdkonnas.

Olid ajad (1980-ndad), mil Eesti artistid – seesama Ruja, Jaak Joala, Tõnis Mägi, Anne Veski jt – puhusid tervelt kuuendikule maailmast värskeid lääne tuuli. (Kuuendikuks maailmast kutsuti Nõukogude Liitu.) Eesti muusikuid mäletatakse Venemaal tänapäevalgi sooja sõnaga. Neil oli, mida anda, sest õhtuti kuulati salaja Luksemburgi raadiot ning Põhja-Eestis nägi suisa Soome televisiooni, kus oli lahendam olemine, vabamast muusikast rääkimata.

Tähtsaim kohalik muusikasündmus oli Tartu Levimuusikapäevad, kus domineeris kunstilisem rockmuusika. 1980-ndate lõpul sai alguse Rock Summer, mis tõi Tallinnasse seninägematu hulga välisestinejaid.

Soome kaudu jõudis Eestisse tohtu pungivaimustus, mis saavutas oma haripunkti, kui J.M.K.E. vabanduselõhnalisest õhustikust kantud

laul „Tere, perestroika!“ 1987. aastal televisiooni jõudis.

1990. aastatel vallutas Eesti lavad tantsumuusika ning värske iseseisva riigina sukelduti ka Eurovisiooni lauluvõistlusse. 2001. aastal töid Tanel Padar ja Dave Benton Eestile võidu ning 2002. aasta suursündmus toimus Tallinnas. Alates 2009. aastast on Eurovisiooni-laule valitud võistlusel „Eesti Laul“, mis seniste projektkoosseisude kõrval on publikule rohkem tutvustanud ka olemasolevaid väärt ansambleid. Kodupubliku jaoks on viimasel kümnendil rõõmu teinud omanäolised popinähtused Vaiko Eplik, Jarek Kasar (Chalice) ning Jaan Pehk.

Eestist väljapoole ulatuv menu jäi Eesti iseseisvudes tagasihoidlikuks, ent selle nimel tegutseti. Suure tööga on edu saavutanud omanäoliseks *bubble-goth*-artistiks kasvanud Kerli, kes on alates 2006. aastast tegutsenud Californias ja välja andnud kaks rahvusvahelist autoriplaati.

Uue aastatuhande algul jõudis me jälle punkti, kus läänega võistlemise krambist üle saades hakkas kohalikul pinnalt võrsuma nii mõndagi vaid Eestile omast. Eesti muusikud on rahvusvaheliselt edu saavutanud just kitsastes niššides. Mõelgem kasvõi Pastaca naiivsevõitu elektroonikale ja Pia Frausile, mida jaapanlased kipuvad hindama kõrgemalt kui oma rahvas. Või Mari Kalkuni kodukandi pärimusest läbiimbunud võrokeelsele autoriloomingule, Maria Minervale või Metsatöllile.

Alates 2009. aastast on toimu-

“Kylmälle maalle” plaadiümbris. Stupido Records, 1989. J.M.K.E. oli esimene bänd, mis 1990. aastatel välismaal, Soomes, plaadilepingu sõlmis.

nud Tallinn Music Week (TMW), kohalik muusikatööstuse festival, mis kutsub siia selle ala niiditõmbajad kogu maailmast. Seni on TMW kõige kaugemale aidanud ansambli Ewert and the Two Dragons, ent ka Iiris, Elephants From Neptune, Odd Hugo, Faun Racket, Sibyl Vane ja Talbot on festivalilt tuult tiibadesse saanud.

Metsatöll on Eesti *folk-metal*-ansambel, mille identiteet põhineb 13.-14. sajandil toimunud Eesti muistsel vabadusvõitlusel ja eesti rahvapärilisel. Muusikas eristab Metsatölli teistest *metal*-ansamblitest sujuv pärimusmuusika instrumentide (kannelde, torupilli ja vilepillide) ning rahvaviiside kasutamine.

Metsatöll on nähtavasti kõige kaugemale peavoolu lavadele jõudnud raskemuusika-ansambel Eestis. Vallutanud kõigepealt eestlaste südamed, tegi Metsatöll hüppe klassikalavale,

esitades 2006. aastal Eesti Rahvusmeeskoriga töötluste Veljo Tormise loitsivast kooriteosest „Raua needmine“. Metsatöll on alates 1999. aastast välja andnud üle kümne CD ja DVD, 2008. aastal sõlmis Metsatöll lepingu Universaliga Soome filiaaliga Spinefarm Records. Metsatöll on Euroopas ja Põhja-Ameerikas andnud üle 430 kontserdi ja müünud rohkem kui 70 000 plaati.

www.metsatoll.ee

POPMUUSIKA

Ewert And The Two Dragons on helge kõlaga *indie-folk*'i mängiv ansambel. Nende muusikat iseloomustatakse romantilise ja orgaanilisena, laulutekstdid on eepilised lugulaulud. Ansambli edu algas debüütplaadiga „The Hills Behind the Hills“ (2009), mida asuti tutvustama Balti riikides. 2011. aastal ilmunud „Good Man Down“ jõudis juba palju suurema publikuni Euroopas ja Põhja-Ameerikas, noppides samal ajal kõikvõimalikud muusikaauhinnad kodumaal. 2011. aastal võitsid Draakonid Tallinn Music Weekil Skype'i auhinna ja esinesid ühtlasi paljudel Euroopa *showcase*-festivalidel. 2012. aastal sõlmis ansambel firmaga BMG Rights Management Germany ülemaailmse kirjastuslepingu. 2013. aastal sai ansambel Hollandis Groningenis tunnustuse European Border Breakers Awards.

www.ewertandthetwodragons.com

Maria Minerva muusikat on esmajoones iseloomustatud sõnadega veider, fantaasiarikas, hüpnagoogiline ja *lo-fi*. Maria Minerva ehk praegu New Yorgis elav kunstiteadlase taustaga Maria Juur on kuulajaid võlunud oma oskusega teha une ja ärkveloleku vahel hõljuvat, avastusliku ja kosmopoliitset elektroonilist muusikat, kus toores diskoenergia kohtub post-pungiga.

Alates 2011. aastast on Californias tegutsev *indie*-plaadifirma Not Not Fun välja andnud rea Maria Minerva EP-sid ja albumeid. Viimati ilmus 2014. aastal täispikk ja seni kõige parema fookusega albumiks peetud „Histrionic“. Tema kontserdikalender on sellest ajast saadik olnud kaunis tihe.

www.maria-minerva.com

FILMIMUUSIKA

“Hukkunud Alpinisti hotelli” tegevus toimus Alpides. “Hotell” ehitati filmi jaoks Kasahstani mägedesse. Filmile loodud arhitektuur, disain ja muusika hämmastavad tänapäevalgi oma värskusega.

Eesti filmimuusika on ajalooliselt olnud katsetuste pärusmaa. Ajal, mil heliloojatel nappis loominguvabadust kontserdisaali kontekstis, said nad end teostada mängufilmi, eriti aga nuku- ja joonisfilmi heliloojatena. Selliseid näiteid piiratud loomeisiksustest kunstanimatsioonide kallal töötamas võib leida kõikjalt Nõukogude Liidust, Eestis on kõige enam räägitud 1960ndatel valminud Arvo Pärdi heliribadest Heino Parsi („Operaator Kõpsi seiklused”) ja sinise nukufilmi-

studio looja Elbert Tuganovi („Aatomiku lood”) nukufilmidele.

Ehkki filmidele (samuti teatrietendustele ja telesaadetele) muusika loomine on oluline osa väga paljude akadeemilise haridusega heliloojate ja ka popmuusikute tööst, on Eesti filmimuusikas paar fenomeni, keda teataksegi eelkõige nende filmimuusika järgi. Üks neist on Sven Grünberg, kes sai üle Nõukogude Liidu tuntuks heliribaga Grigori Kromanovi *sci-fi*-filmile „Hukkunud Alpinisti hotell”

ja on tänapäevani kõige produktiivsem Eesti filmihelilooja. Ka helilooja Olav Ehala (1950) on tuntud kümnete vaimustavate lauludega, mille isikupärased harmooniad iga eestlane esimestest taktidest ära tunneb ja mis enamasti on pärit filmidest või teatrietendustest.

Praegu on Eesti filmimuusika kaardile klassikalise muusikaharidusega heliloojate kõrval tõusnud palju pop- ja *indie*-lavadelt tuntud muusikuid.

Helilooja Sven Grünberg (1956) on loonud muusika rohkem kui sajale filmile ja teatrietendusele. Grünberg kogus 1970. aastatel tuntuks oma *progerock*-ansambliga Mess, mis lisas muusikale uudsena ka visuaalseid elemente. Grünberg lõi esimesena Eestis ja ühena esimestest Nõukogude Liidus süntesaatoril elektroonilist muusikat. Ta kogus tuntuks muusikaga filmile „Hukkunud Alpinisti hotell“ (1979, režissöör Grigori Kromanov). Ta on välja andnud rahvusvahelist tähelepanu äratanud autoriplaadid „Hingus“ (1981) ja „OM“ (1988), kus elektrooniliste helidega põimuvad naturaalpildid.

Tiibeti joogi ja luuletaja Milarepa (1040–1123) tekstidel põhineva muusikaga filmi „Milarepa laulud“ (1989) ja albumiga „Milarepa“ (1993) algas Grünbergi loomingus kultuure ületav periood. Huvi Oriendi filosoofia ja kultuuri vastu on toonud helilooja loomingusse idamaisele muusikale omaseid meloodia- ja rütmielemente. Grünberg on Budismi Instituudi algataja (2001) ja direktor.

Alates 1993. aastast on Sven Grünberg neljas Soome ja kolmes Eesti kõrgkoolis õpetanud omaloodud uut õppeainet, mis räägib muusika ja heli rollist filmidramaturgia kujundamisel.

Eesti Instituut 2015

TEKST: Maria Mölder

TOIMETAJA: Katrin Tombak

KEELETOIMETAJA: Anu Kippasto

KUJUNDUS: Viktor Gurov

Fotod: Renee Altrov (40), Sven Arbet / Scanpix (15), Eesti Rahvusraamatukogu (52), Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum (5, 6, 9), erakogu (17), Rene Jakobson (46, 47), Ringa Kedelauk (53), Kaupo Kikkas (48), Kaupo Kikkas / Arvo Pärdi Keskus (18), Annette Koroll (29), Heiko Kruusi / Scanpix (36), Marju Kõivupuu (39), Peeter Langovits / Eesti Filharmoonia Kammerkoor (35), Peeter Langovits / Scanpix (30), Urmas Lauri (12), Kaisa Maasik (54), Mihkel Maripuu / Scanpix (16), Tanel Meos / Delfi (58), Ingrid Mühling (15), Rainer Ojaste (45), Triinu Ootsing (40, 41), Peeter Paasmäe (23), Rahvusrhiivi filmiarhiiv (57), Harri Rospu / Rahvusooper Estonia (5, 28), Jelena Rudi (42, 54), Jaan Rõõmus / Eesti Rahvusringhääling (51), Mart Sepp (24), Jaanus Siim (21), Priit Simson / Scanpix (28), Patrik Tamm (39), Katrin Tombak (27, 33), Tõnu Tormis (10, 11), Toomas Tuul / Focus (22), Tiina Vallaste / Nargenfestival (2), Liina Viru (22), Kaur Virunurm (33, 34)

Mustvalged makrofotod ja esikaanefoto:
Viktor Gurov

Muusikanäited 1, 2, 3, 8, 10:
Eesti Rahvusringhääling

Muusikanäide 12:
Eesti Filmi Instituut

Väljaanne ilmus pdf-formaadis Eesti Keele ja Kultuuri Akadeemilise Välisõppe Programmi toel.

ISBN 978-9949-558-01-8 (pdf)

Eesti Instituut
Suur-Karja 14
10140 Tallinn
Eesti
Tel: +372 631 4355
E-mail: estinst@estinst.ee
www.estinst.ee

Rohkem teavet eesti muusika kohta ja muusikanäiteid:
Eesti Muusika Infokeskus, www.emic.ee

Eesti kultuurisündmused kodu- ja välismaal:
www.kultuur.info

Info Eesti kohta:
www.estonica.org